

C.İ.Nuriyev
doktorant, Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti
ORCID 0009-0003-9642-3613
jeyhunuriyev@gmail.com

Məqalə redaksiyaya daxil olub 28.01.2026

The article was received by editorial board on 28.01.2026

Статья принята к печати 28.01.2026

AZƏRBAYCANDA KİÇİK VƏ ORTA TURİZM SAHİBKARLIĞININ İNKİŞAFI ÜÇÜN İNNOVATİV EKOSİSTEMİN YARADILMASI

Xülasə

Məqalədə Azərbaycanda kiçik və orta sahibkarlıq subyektlərinin (KOS) turizm sektorundakı rolunun artırılması məqsədilə innovativ ekosistemlərin yaradılması və inkişafı məsələləri təhlil olunur.

Araşdırmada ilk olaraq turizm sektorunun Azərbaycan iqtisadiyyatında yeri və KOS-ların bu sektordakı rolu məyyən edilir. Həmçinin, innovativ ekosistem və onun turizm sahəsində tətbiqi imkanları təhlil edilir. Məqalədə mövcud təşəbbüslər, beynəlxalq təcrübələrdən nümunələr də göstərilərək Azərbaycana uyğun tövsiyələr irəli sürülür.

Statistik təhlil olaraq araşdırmada 2020-2024-cü illər üzrə ölkə ərazisinə daxil olan əcnəbilər və vətəndaşlığı olmayan şəxslərin sayı kimi göstəricilər qeyd olunmuşdur.

Turizm texnoparklarının yaradılması, startap və universitet əməkdaşlıqlarının genişləndirilməsi, rəqəmsal turizm platformalarının inkişafı və süni intellekt əsaslı xidmətlərin tətbiqi kimi istiqamətlər təklif olunur. Məqalənin əsas nəticəsi ondan ibarətdir ki, innovativ ekosistemlərin formalaşdırılması KOS-ların rəqabət qabiliyyətini artırmaqla yanaşı, Azərbaycanın regional və beynəlxalq turizm bazarında mövqeyini də gücləndirəcək.

Açar sözlər: turizm, sahibkarlıq, innovasiya, ekosistem, startap/

GİRİŞ

2016-cı ildə qəbul olunmuş "Azərbaycan Respublikasında ixtisaslaşmış turizm sənayesinin inkişafı üzrə Strateji Yol Xəritəsi"ndə turizmin iqtisadiyyatın lokomotiv sahələrindən birinə çevrilməsi əsas hədəf kimi müəyyən olunmuşdur. Burada qeyd edilir ki, rəqabətqabiliyyətli və dayanıqlı turizm sektorunun qurulması üçün sahibkarlıq subyektlərinin, xüsusən də kiçik və orta müəssisələrin innovativ inkişaf mexanizmləri ilə təchiz olunması vacibdir [3].

Bu texnoloji yeniliklər turizm təcrübəsini fərdiləşdirir, istifadəçi məmnunluğunu artırır və xidmət keyfiyyətini optimallaşdırır. Azərbaycanın bu global trendlərə uyğunlaşması və KOS-ların innovativ imkanlardan bəhrələnməsi üçün sistemli yanaşmaya, innovativ ekosistemin yaradılmasına ehtiyac vardır.

Bu məqalənin məqsədi Azərbaycanda kiçik və orta turizm sahibkarlığının inkişafında innovativ ekosistemin formalaşdırılması zərurətini əsaslandırmaq və mövcud vəziyyəti təhlil etməklə yanaşı, strateji istiqamətləri müəyyənləşdirməkdir.

İnovativ ekosistemin faydaları

Bugünkü qloballaşan və biliklərə əsaslanan iqtisadiyyatda innovasiya ölkələrin, regionların və təşkilatların uzunmüddətli rəqabət qabiliyyətini və dayanıqlığını müəyyən edən mərkəzi amilə çevrilib.

Bundan əlavə, innovativ ekosistemlər müasir iqtisadi və sosial problemlərin həllində mühüm rol oynayır. Onlar sahibkarlığı dəstəkləyir, texnoloji irəliləyişi stimullaşdırır və məhsuldarlığı artırır, eyni zamanda iş yerlərinin yaradılmasına və insan kapitalının inkişafına töhfə verir. Regional və milli səviyyələrdə yaxşı işləyən innovasiya ekosistemləri investisiyaların, istedadların və tədqiqat fəaliyyətlərinin cəlb edilməsinə kömək edir və ümumi iqtisadi dayanıqlığı gücləndirir.

Innovativ ekosistemlər həmçinin innovasiya fəaliyyətləri ilə əlaqəli qeyri-müəyyənliyin və risklərin azaldılmasında mühüm rol oynayır. Ortaq infrastruktura, maliyyələşdirmə imkanlarına, ixtisaslı insan kapitalına və tənzimləyici dəstəyə çıxış təmin etməklə, bu ekosistemlər təcrübə və yaradıcılıq üçün əlverişli şərait yaradır. Bu, xüsusilə müstəqil şəkildə innovasiya etmək üçün resursları olmayan startaplar və kiçik və orta müəssisələr üçün vacibdir. Güclü bir ekosistem daxilində bu cür firmalar innovasiya potensiallarını artırmaq üçün xarici biliklərdən və şəbəkələrdən istifadə edə bilirlər.

Güclü innovativ ekosistemin mövcudluğu çoxsaylı iqtisadi, sosial və texnoloji faydalar gətirir.

1. İqtisadi Artım və Rəqabətçilik

Innovativ ekosistemlər məhsuldarlığı artırmaqla, yüksək dəyərli sənaye sahələrini dəstəkləməklə və yeni bazarlar yaratmaqla iqtisadi artıma əhəmiyyətli dərəcədə töhfə verir. Belə ekosistemlər daxilində fəaliyyət göstərən firmalar qlobal miqyasda rəqabət aparmaq üçün daha yaxşı mövqedədirlər, çünki innovasiya onlara fərqli məhsul və xidmətlər təklif etməyə imkan verir. Nəticədə, güclü innovasiya ekosistemlərinə malik regionlar tez-tez daha yüksək gəlir və iqtisadi dayanıqlıq səviyyələri nümayiş etdirirlər.

2. Sahibkarlığa və Startaplara Dəstək

Innovativ ekosistemin əsas üstünlüklərindən biri sahibkarlığı inkişaf etdirmək qabiliyyətidir. Startaplar maliyyəyə çıxış, mentorluq, tədqiqat institutları və biznes şəbəkələrindən faydalanırlar. Bu mühit yeni firmalar üçün giriş maneələrini azaldır və onların yaşam və böyümə sürətlərini artırır, dinamik sahibkarlıq mədəniyyətini inkişaf etdirir.

3. Bilik Yaradılması və Bilik Yayımı

Innovativ ekosistemlər universitetlər, firmalar və tədqiqat təşkilatları arasında əməkdaşlığı və bilik mübadiləsini təşviq edir. Bu qarşılıqlı təsirlər bilik yayılması ilə nəticələnir, burada bir iştirakçı tərəfindən hazırlanmış ideya və texnologiyalar digərlərinə fayda verir. Bu cür yayımlar innovasiya proseslərini sürətləndirir və ümumi texnoloji tərəqqini artırır.

4. İş Yerlərinin Yaradılması və İnsan Kapitalının İnkişafı

Innovasiya yönümlü ekosistemlər, xüsusən də bilik tələb edən sektorlarda yüksək keyfiyyətli məşğulluq imkanları yaradır. Firmalar və qurumlar təhsilə, təlimə və tədqiqata investisiya qoyduqca, onlar həmçinin davamlı öyrənmə və bacarıqların inkişafını təşviq edirlər. Bu, insan kapitalını gücləndirir və işçi qüvvəsinin uyğunlaşma qabiliyyətini artırır.

5. Texnoloji İnkişaf və Rəqəmsal Transformasiya

Innovativ ekosistemlər rəqəmsal həllər də daxil olmaqla yeni texnologiyaların inkişafını və tətbiqini asanlaşdırır. Tədqiqat infrastrukturuna və texnologiya şəbəkələrinə çıxış təmin etməklə, bu ekosistemlər təşkilatlara əməliyyatları modernləşdirməyə və sektorlar üzrə səmərəliliyi artırmağa kömək edir.

6. Regional və Davamlı İnkişaf

Güclü innovasiya ekosistemləri investisiya və peşəkar kadr cəlb etməklə balanslaşdırılmış regional inkişafı dəstəkləyir. Onlar, həmçinin ətraf mühitin qorunmasına, resursların səmərəliliyinə və sosial çağırışlara yönəldiyindən davamlı həllərin təşviqində mühüm rol oynayırlar [8].

İnnovativ ekosistemin komponentləri

Turizmdə kiçik və orta sahibkarlıq müəssisələrinin inkişafı üçün innovativ ekosistem bir neçə əsas komponenti əhatə etməlidir:

İnkubasiya və Akselerasiya Mərkəzləri

Bu mərkəzlər turizmdə kiçik və orta sahibkarlıq müəssisələri üçün ideyaların inkişafından bazarın tələblərinə cavab verən məhsul və xidmətlərin yaradılmasına qədər hərtərəfli dəstək göstərməlidir. Onlar təmin etməlidir:

- Mentorluq və Məsləhət: Təcrübəli sahibkarlar və sahə mütəxəssisləri tərəfindən biznes planlaması, marketing strategiyaları, idarəetmə və innovasiya sahələrində dəstək.

- Təlim Proqramları: Rəqəmsal bacarıqlar, innovativ texnologiyaların tətbiqi, xidmət keyfiyyətinin yüksəldilməsi, yeni turizm məhsullarının inkişafı mövzusunda praktiki təlimlər.

- Şəbəkələşmə İmkanları: Sahənin digər iştirakçıları (turizm operatorları, mehmanxanalar, nəqliyyat şirkətləri), investitorlar, dövlət qurumları və beynəlxalq tərəfdaşlarla əlaqələr qurmaq üçün platformalar [6].

Maliyyələşmə Mexanizmləri

Turizmdə kiçik və orta sahibkarlıq müəssisələrinin innovativ layihələrini dəstəkləmək üçün müxtəlif maliyyə mənbələri və mexanizmləri yaradılmalıdır:

- Kiçik Qrant Proqramları: Startap və innovativ ideyaların ilkin mərhələdə dəstəklənməsi üçün mikro-qrantlar.

- Güzəştli Kreditlər: Turizm sahibkarlarına xüsusi şərtlərlə, aşağı faizli və uzunmüddətli kreditlərin verilməsi.

- Vençur Kapitalı Fondları: Yüksək böyümə potensialı olan innovativ turizm layihələrinə investisiya. Bu fondlar yüksək riskli, lakin gəlirli layihələri dəstəkləyir [11].

Rəqəmsal İnfrastruktur və Texnoloji Dəstək

Rəqəmsal texnologiyalar turizmdə kiçik və orta sahibkarlıq müəssisələrinin inkişafında həlledici rol oynayır:

- Vahid Onlayn Platformalar: Turizm məhsul və xidmətlərinin (yerləşmə, turlar, nəqliyyat) rəqəmsal bazarlarda təqdimatı və satışını asanlaşdıran vahid milli və ya regional platformaların yaradılması.

- Böyük Verilənlər (Big Data) Analizi: Turistlərin davranışları, tələbləri, bazar tendensiyaları haqqında məlumatların toplanması, analizi və turizmdə kiçik və orta sahibkarlıq müəssisələrinə təqdim edilməsi. Bu, daha effektiv marketing strategiyaları və fərdi təkliflərin hazırlanmasına kömək edir.

- Süni İntellekt (Sİ) və Maşın Öyrənməsi: Fərdi turizm təklifləri, virtual bələdçilər, chatbotlar vasitəsilə avtomatlaşdırılmış müştəri xidmətlərinin tətbiqi, qiymətləndirmə və proqnozlaşdırma sistemləri.

- Mobil Tətbiqlər: Turistlər üçün naviqasiya, informasiya (atraksionlar, restoranlar), interaktiv xidmətlər və rezervasiya imkanları təklif edən mobil proqramların inkişafı [9].

Qanunvericilik və Tənzimləmə Çərçivəsi

Dövlət dəstəyi və stimullaşdırıcı qanunvericilik innovativ ekosistemin əsasını təşkil edir:

- Vergi Güzəştləri və Subsidiyalar: İnnovativ turizm layihələrinə və turizmdəki KOS-a vergi güzəştləri, subsidiyalar və ya güzəştli vergi rejimlərinin tətbiqi.

- Turizm Sahəsində İnnovasiya Strategiyasının Hazırlanması: Dövlət səviyyəsində turizmin inkişafında innovasiyanı prioritet elan edən və onun icra mexanizmlərini müəyyən edən strateji sənədin qəbulu və tətbiqi [2].

Akademik və Elmi Potensialın İnteqrasiyası

Universitetlər və elmi-tədqiqat institutları innovativ ekosistemin vacib tərəfdaşlarıdır:

- Tədqiqat və İnkişaf: Turizm sektorunun aktual problemlərinin həllinə, yeni turizm məhsullarının və xidmətlərinin inkişafına yönəlmiş elmi tədqiqatların aparılması.

- İxtisaslı Kadrların Hazırlanması: Turizm sektorunda innovativ bacarıqlara (rəqəmsal marketing, data analizi, xidmət dizaynı) malik mütəxəssislərin hazırlanması üçün təhsil proqramlarının yenilənməsi.

- Universitet-Sənaye Əməkdaşlığı: turizmdəki KOS-ların universitetlərlə birgə layihələr həyata keçirməsinə, tələbələrin turizmdəki KOS-da təcrübə keçməsinə və elmi biliklərin praktiki tətbiqinə dəstək [1].

Beynəlxalq təcrübə

- Estoniya nümunəsi: Estoniya “Visit Estonia” layihəsi çərçivəsində KOS-ları rəqəmsal turizm platformasına inteqrasiya etmiş, kiçik hostellər və fərdi turlar üçün onlayn imkanlar yaratmışdır [5].

- Gürcüstan modeli: “Check In Georgia” təşəbbüsü ilə Gürcüstan KOS-ların musiqi, mədəniyyət və tədbirlər turizmində iştirakını təşviq etmişdir [7].

- İspaniya və Finlandiya təcrübələri: İspaniya innovasiya laboratoriyaları (Living Labs) və Finlandiya isə dayanıqlı turizm üzrə regional əməkdaşlıq modelləri ilə seçilir [10].

Statistik Göstəricilər və Təhlil

Azərbaycan Respublikasının Dövlət Statistika Komitəsi tərəfindən əldə olunan məlumatlar nəticəsində araşdırmada 2020-2024-cü illər üzrə ölkə ərazisinə daxil olan əcnəbilər və vətəndaşlığı olmayan şəxslərin sayı ilə əlaqədar təhlil aparılmışdır.

Cədvəl 1

2020-2024-cü illər üzrə ölkə ərazisinə daxil olan əcnəbilər və vətəndaşlığı olmayan şəxslərin sayı, min nəfər

Göstəricilər	2020	2021	2022	2023	2024
Ölkə ərazisinə daxil olanların sayı - əcnəbilər və vətəndaşlığı olmayan şəxslər	795.7	791,8	1 602,3	2 085.8	2 626.7

Mənbə: ARDSK tərəfindən əldə edilən məlumatlara əsasən müəlliflər tərəfindən hazırlanmışdır.

Cədvəl 1-də qeyd olunan məlumatları nəzərə alaraq qeyd edə bilərik ki, ölkə ərazisinə daxil olan əcnəbilər və vətəndaşlığı olmayan şəxslərin saylarında təxminən 2021- ci ildə 2020-ci ilə nisbətən 0.49% azalma, 2022-ci ildə 2021-ci ilə nisbətən 102.36% artım, 2023-cü ildə 2022-ci ilə nisbətən 30.18% artım, 2024-cü ildə isə 2023-cü ilə nisbətən 25.93% artım müşahidə olunur.

OECD-nin 2022-ci il hesabatına əsasən, Azərbaycandakı kiçik və orta sahibkarlıq (KOS) subyektlərinin yalnız 23%-i rəqəmsal platformalardan istifadə edir, 15%-i isə texnoloji innovasiyalara sərmayə yatırır [9].

Təhlil göstərir ki, Azərbaycanda turizm sektorunda son illərdə əhəmiyyətli inkişaf baş vermişdir. Turizm infrastrukturunun genişlənməsi və yeni otellərin açılması bu sahənin inkişaf potensialını artırır. Eyni zamanda, rəqəmsallaşma və innovasiya sahəsindəki inkişaf üçün hələ də böyük potensial mövcuddur. Azərbaycanda kiçik və orta sahibkarların rəqəmsallaşma və innovasiya sahəsində dəstəklənməsi turizm sektorunun davamlı inkişafına xidmət edəcəkdir.

NƏTİCƏ

Azərbaycanda innovativ ekosistemin qurulması turizm sektorunun dayanıqlı inkişafı, yeni texnologiyaların tətbiqi, rəqəbat qabiliyyətinin artırılması və beynəlxalq bazarlara çıxış imkanlarının genişləndirilməsi baxımından böyük əhəmiyyət daşıyır. İnnovativ ekosistemlər həm dövlət siyasətləri, həm də özəl sektorun təşəbbüsləri ilə dəstəklənərək KOS-ların fəaliyyətinin genişləndirilməsinə, yeni iş yerlərinin yaradılmasına və regional inkişafın sürətləndirilməsinə şərait yaradır. Bununla yanaşı, innovativ ekosistemlərin inkişafı təhsilin keyfiyyətinin artırılması, əmək

bazarında rəqabətə davamlı mütəxəssislərin hazırlanması və texnoloji sahələrdə yeni əməkdaşlıq platformalarının yaradılması baxımından da mühüm əhəmiyyətə malikdir. Dövlət-özəl tərəfdaşlığı, startapların maliyyələşdirilməsi və elmi-tədqiqat institutları ilə əməkdaşlıq kimi təşəbbüslər Azərbaycanda innovativ ekosistemin daha da gücləndirilməsinə təkan verir.

Istifadə edilmiş ədəbiyyat:

1. Aliyev, A. (2021). "The Role of Universities in Developing an Entrepreneurial Ecosystem in Azerbaijan." *International Journal of Entrepreneurship and Small Business*, Vol. 44, No. 1/2. (Akademik potensialın inteqrasiyası haqqında yerli və beynəlxalq alimlərin əsərləri).
2. Azərbaycan Respublikasının Prezidentinin Fərmanları və Sərəncamları. (Müxtəlif illər). Azərbaycan Respublikasında turizmin inkişafı ilə bağlı bəzi tədbirlər haqqında Fərmanlar. (Qanunvericilik bazası haqqında məlumatlar).
3. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı (2016). "Azərbaycan Respublikasında ixtisaslaşmış turizm sənayesinin inkişafı üzrə Strateji Yol Xəritəsi". Bakı.
4. <https://stat.gov.az/source/tourism/>
5. Estonian Tourist Board. (2022). *Digital Tourism Strategy of Estonia*.
6. European Commission. (2019). *The Role of Incubators and Accelerators in Entrepreneurial Ecosystems*. Brussels: European Commission. (İnkubasiya və akselerasiya mərkəzlərinin faydaları barədə beynəlxalq təcrübə).
7. Ministry of Economy and Sustainable Development of Georgia. (2022). *Check In Georgia Program Review*.
8. OECD (2019). *Innovation Ecosystems*. Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD).
9. OECD (2022). <https://www.oecd.org/>
10. OECD. (2023). *SMEs and entrepreneurship performance in the tourism sector*.
11. World Bank Group. (2022). *Innovative Financing for Tourism Development*. Washington D.C.: World Bank.

J.I.Nuriyev

*PhD student, Azerbaijan State University of Economics
ORCID 0009-0003-9642-3613*

Creation of an innovative ecosystem for the development of small and medium tourism entrepreneurship in Azerbaijan

Abstract

The article analyzes the issues of creating and developing innovative ecosystems in order to increase the role of small and medium-sized enterprises (SMEs) in the tourism sector in Azerbaijan.

The study first determines the place of the tourism sector in the Azerbaijani economy and the role of SMEs in this sector. It also analyzes the innovative ecosystem and its application opportunities in the tourism sector. The article also shows existing initiatives and examples of international practices and puts forward recommendations suitable for Azerbaijan.

As a statistical analysis, the study noted indicators such as the number of foreigners and stateless persons entering the country's territory for 2020-2024.

Directions such as the creation of tourism technoparks, expanding startup and university partnerships, the development of digital tourism platforms, and the introduction of artificial intelligence-based services are proposed. The main conclusion of the article is that the formation of

innovative ecosystems will not only increase the competitiveness of SMEs, but also strengthen Azerbaijan's position in the regional and international tourism market.

Keywords: *tourism, entrepreneurship, innovation, ecosystem, startup.*